

DE LA SEMNIFICAT LA DESIGNAT. EXCURS DESPRE *LOGOS SEMANTIKOS*

Lingvistica – știință a culturii

O înțelegere judicioasă a lingvisticii integrale în sistematicitatea ei nu poate surveni decât după asumarea prealabilă a unor *răsturnări* ale modului nostru obișnuit, naiv (sau, eventual, moștenit de la o tradiție în sens larg prekantiană) de a înțelege poziția, rolul limbajului în ansamblul vieții umane și în relația acesteia cu lumea¹. Mai mult decât atât: o atare înțelegere rămâne cu desăvârșire interzisă oricărui lingvist care vede știința noastră drept o știință *empirică*, o știință capabilă să examineze/expliciteze/clasifice *fapte* nude, în absența oricărei presupoziii teoretice. Lingvistica – și aici avem un postulat fundamental fără de acceptarea căruia nici un rând din opera lui Eugeniu Coșeriu nu poate fi corect descifrat – nu este și nu poate fi o știință a naturii, ca fizica, nici una axiomatică, de tipul matematicii sau logicii formale, ci este și trebuie edificată în continuare ca o *știință a omului sau a culturii*². Aceasta, tocmai fiindcă sarcina care, o dată îndeplinită, legitimează științificitatea unui discurs, este adecvarea lui la obiect³. Or, obiectul științei noastre, limbajul, nu este nici un pur ‘dat’ material, în raport cu care orice descriere, formalizare, clasificare să prezinte un grad remarcat de inadecvare⁴, și

¹ Acesta este sensul în care Mircea Borcilă (2001, p. 5) afirmă că exegeza coșeriană, mai ales cea anterioară anilor '80, „a propus abordări, pe căi diferite, ale diverselor aspecte sau secvențe ale acestei opere, fără a pătrunde, în același timp, până la însuși *nucleul ei conceptual* sau, cu o celebră sintagmă hermeneutică, până în ‘centrul [ei] solar’, care face din ansamblul scrierilor lingvistice ale savantului de la Tübingen un întreg sistematic și profund unitar”.

² Coșeriu, 1973/2000, p. 80.

³ Coșeriu, 1992, p. 11.

⁴ „[...] relativ la obiectele naturale nu avem o cunoaștere sigură, ele nefiind create de subiectul uman și aflându-se, în esența lor, în afara conștiinței umane” – atrage atenția, comentând trihotomia coșeriană a obiectelor și științelor adecvate lor, Emma Tămăianu (p. 17). A se vedea, în acest sens, și convingerea fenomenologiei, încă de la începutul ei husserlian, că, datorită caracterului *orizontic* al oricărei experiențe empirice, descrierea obiectului constituit într-o ‘transcendență de imanență intențională’ (Husserl, 1931/1994, p. 57) devine o sarcină infinită (Husserl, 1913/1950, p. 20). Ceea ce se întâmplă, mai degrabă, în relația noastră cu obiectele ‘externe’ nu e o continuă adecvare a reprezentării la datele în fapt mereu schimbătoare pe care ni le oferă percepția, ci, invers, o ‘pozitare’ a unui pol de identitate (a ceea ce în articolul nostru de față va fi numit, în spirit coșerian, *designat*), urmată de eventuale sinteze de confirmare. Rămâne de examinat – aici stă o miză de adâncime a prezentei noastre lucrări – dacă ființa umană gândește cu adevărat vreodată asupra unor obiecte ‘pur’ empirice (teza naivă

nici un fapt de pură construcție mentală, fără corespondent ‘real’ în domeniul ‘hyletic’⁵. Atunci când dorește să definească obiectele culturale, Coșeriu face apel, preferențial, la două modalități de abordare:

Autonomia limbajului a fost afirmată – și, într-un sens, demonstrată – de Giambattista Vico, în mai multe locuri, dar mai ales în *Scienza nuova seconda* [...]. „Știința nouă” este la Vico știința sau științele culturii, pe care el le concepe pe baza distincției între trei feluri de obiecte⁶ [...], și anume:

1. *Obiecte numai formale*, asupra cărora avem o siguranță, în perceperea lor dominând certitudinea, însă care nu au ființă în afara cunoașterii noastre. Ca forme pure, acestea nu au adevărul lor propriu, ele neaflându-se altundeva în afara conștiinței noastre. Când desenez un pătrat, de exemplu, eu fac un act cultural, căci vreau ca să-l dau altora ca exemplu pentru o anumită formă;

2. *Obiecte naturale*, care se prezintă în lume cu substanța lor; aceste obiecte au adevărul lor pe care-l putem constata, dar cu privire la care nu avem siguranță, nu deținem nimic *certum*, fiindcă nu le facem noi, nu știm cu ce intenții au fost făcute. Când le interpretăm ca fiind făcute de cineva, nu mai facem știință, ci facem mitologie. Mitologia este interpretarea naturii ca și cum ar fi cultură și este ea însăși o formă a culturii;

3. *Obiecte culturale*, care sunt obiecte formale, în sensul că le facem noi; ele se află în conștiința noastră, dar le și construim în lume, dându-le o substanță, asemenea aceleia a obiectelor naturale. Acestea sunt însă obiecte la care substanța este aleasă, determinată de formă până în cele mai mici amănunte [...]. Adevărul și siguranța (*verum et certum*) coincid, fiindcă aceste obiecte culturale le facem noi, atribuindu-le noi un adevăr care este al lor; și mai știm și care este intenția noastră. Aceste trăsături se aplică, după Vico, și la limbaj, căci și limbajul este operă, faptă creatoare. Prin aceasta limbajul își dobândește autonomia sa. El poate fi utilizat pentru a comunica, pentru a vorbi despre lucruri, dar este el însuși o creație, o operă, un mod de a cunoaște; este un mod de cunoaștere intuitivă, de cunoaștere a universalului în faptul individual. Ca operă individuală, un cuvânt conține universalul (Coșeriu, 1994, p. 23).

Obiectele naturale aparțin lumii ‘necesității’, care e dominată de ‘cauze’ care produc anumite ‘efecte’, și unde, prin urmare, constatarea a ceea ce se întâmplă în mod regulat, în anumite condiții, reprezintă o ‘lege naturală’ sau o lege de necesitate empirică. Obiectele culturale, în schimb, aparțin lumii specific umane a libertății – activităților și creațiilor libere ale omului –, unde faptele create nu sunt

specifică ‘atitudinii naturale’, așa cum o descrie același Husserl, 1935/1993, p. 204-205) sau rămâne mereu ‘prizoniera’ propriei sale intenționalități constitutive (teza fenomenologiei, pe care o considerăm a fi și teza subiacentă înțelegerii *integraliste* a actului lingvistic).

⁵ Deci unul care ar cădea, în definitiv, sub incidența celebrului adagiu kantian: „Conceptele fără intuiții sunt goale”. Înzestrarea noastră intelectuală, ca și capacitatea de sinteză sub categorii pe care ea o asigură, sunt, dacă putem spune astfel, inutile – lipsite de orice teritoriu de exercitare – câtă vreme în sensibilitate nu ne sunt „date” obiecte (vezi și Kant, p. 71, 96).

⁶ Eugen Munteanu (p. 75) semnaleză sorgintea aristotelică a acestei trihotomii.

determinate de cauze, ci se produc în vederea unei finalități și, ca realizări obținute – dacă nu este vorba de ‘instrumente’ care au și o finalitate exterioară –, coincid cu finalitatea lor; astfel, finalitatea *Iliadei* este *Iliada* însăși (Coșeriu, 1973/2000, p. 50-51).

Nu trebuie să uităm, însă, atunci când interpretăm afirmațiile pe care tocmai le-am citat, că relația limbajului cu ‘restul’ ansamblului obiectelor culturale nu este o relație de simplă apartenență, ci este una fundațională: limbajul reprezintă *principiul și baza primară* a culturii⁷. Activitatea de producere/ receptare a lumii culturii (deci orientarea liberă de determinări cauzale, finalistă a vieții omului ca „animal simbolic”⁸) este absolut imposibilă fără un fond istoric de semanticitate⁹ pe care tocmai limbajul – înțeles aici ca *dynamis*¹⁰ – îl conferă individului. O creație *ex nihilo*, o creație absolut liberă de înrădăcinări în solul semnificativ al locului/epocii¹¹ ar fi cu desăvârșire ininteligibilă¹², de aceea trebuie admis, așa cum o arăta și Wilhelm von Humboldt, că avem de-a face, în limbaj ca și în cultură, mai degrabă cu o activitate transformatoare decât cu una creativă în sensul maximal al termenului¹³.

În ce constă, însă, determinată mai strict, această semanticitate și în ce sens am afirmat că înțelegerea ei corectă depinde de săvârșirea unor *răsturnări* în optica

⁷ Vezi, de ex., Coseriu, 1977, p. 28-30; Coseriu, 1996, p. 102-103.

⁸ În sensul precizat în Cassirer, p. 45 – dar cu precizarea obligatorie că, în înțelegerea coșeriană (ce se revendică de la Humboldt), limbajul nu e doar ‘una dintre’ formele simbolice, unul dintre obiectele culturale, ci obiectul fundamental și definitoriu pentru a înțelege capacitatea omului de a produce și de a fi în cultură.

⁹ Avem, în fond, aici, de-a face cu o excepțională idee humboldtiană, cea potrivit căreia limbajul este ordonatorul comun al naturii și libertății (cf. Humboldt, 1835, p. 145).

¹⁰ Deci ca ansamblu de entități și procedee pe baza cărora și plecând de la care individul – dotat cu *energeia* ca o esență a sa – creează, în sens primar, acte lingvistice, iar în sens mai larg o lume a culturii mediată (explicit sau implicit) de limbaj. Un paradox asumat, întemeietor pentru lingvistica integrală, devine vizibil aici: *esența limbajului* este, în linie humboldtiană, *energeia* – dar aceasta, fiind creativitate individuală, nu poate fi supusă cuantificărilor și taxonomiilor specifice cunoașterii științifice; *obiectul lingvisticii* este limbajul ca *dynamis*, cunoaștere tehnică a vorbitorilor, cu alte cuvinte competența lingvistică la nivelul ei cultural, cu tripartiția inerentă: competență idiomatice, elocuțională, expresivă (textual-discursivă) – vezi, de ex., Coseriu, 1988/1992, p. 81.

¹¹ Ambele înțelese aici mai degrabă în sens spiritual decât geografic și strict cronologic – deși, firește, nici aspectele apartenenței la o comunitate umană în sensul empiric al cuvântului nu sunt de neglijat.

¹² Trebuie, totuși, pomenită aici distincția pe care Coșeriu o face între creația în limbaj și cea în poezie – i.e. în artă ca domeniu antemergător al culturii: prima aparține unui subiect ‘dotat cu alteritate’, mereu atent la gradul de imediat ‘împărtășibil’ al creației sale (cf. Coseriu, 1977, p. 31). Cealaltă provine de la un ‘subiect absolut’ (Coseriu 1977, p. 205-206), care și-a asumat alteritatea și produce un act artistic sau o operă ce-și vor păstra (și tocmai în aceasta constă valoarea lor perenă) întotdeauna un ‘rest’ interpretabil, dar imposibil de exprimat exhaustiv în discursul verbal – operând în consecință și o seducție infinită. Fapt este că nu vom înceta nicicând să încercăm a ‘înțelege’ opera de artă autentică, tot așa cum ea nu va înceta nicicând să scape categoriilor noastre.

¹³ Humboldt, 1835, p. 184.

noastră obișnuită privitoare la chestiunea însăși a esenței/funcției esențiale a limbajului? Clarificarea acestor chestiuni constituie scopul prezentului articol; însă, înainte de a intra în fondul problemei, avem nevoie de încă o lămurire preliminară.

**Filosofie a limbajului, teorie a limbajului, lingvistică generală;
revoluția humboldtiană**

În ale sale *Lecții de lingvistică generală*, Eugeniu Coșeriu, explicitând principiile epistemologiei antipozitivistice (în care lingvistica integrală se înscrie, constituind, chiar, unicul proiect de știință a limbajului ce-și propune să aplice în mod consecvent și principiul distincției dintre natură și cultură¹⁴) stabilește cu claritate imposibilitatea *de principiu* a unei cunoașteri științifice de tip ‘pur’ empiric (i.e. desfășurate în absența oricăror presupuziții teoretice):

„Într-o primă formă, principiul antiatomismului implică drept prim corolar distincția între studiul empiric (descriere și istorie) și teorie: teoria se referă la ‘ceea ce este universal’, în timp ce studiul empiric stabilește ‘ceea ce este general’ în faptele cercetate. [...] În același timp, raportul dintre studiul empiric și teorie se inversează. Se observă că teoria, neputând fi construită după abstractizare și generalizare, nu poate fi situată «după» studiul empiric, ca rezultat final al acestuia (care poate doar constata ‘generalul’), ci, din contră, ea este în mod ideal anterioară unui asemenea studiu. Mai bine zis, se înțelege că teoria se prezintă *înainte, în timpul și după* studiul empiric. Înainte, ca fundament prealabil al acestui studiu și ca motivare explicită sau implicită a identificării și delimitării faptelor studiate. În timpul studiului, drept cadru în interiorul căruia sunt descrise, interpretate și ordonate faptele. După, ca teorie îmbogățită și/sau modificată grație aceluiași studiu empiric, de exemplu, prin constatarea unor fapte și aspecte care nu concordă cu postulatele inițiale. Astfel, [...] în practica de cercetare, între teorie și studiul empiric există un raport dialectic constant [...]” (Coșeriu, 1973/2000, p. 40-41).

În ce privește statutul operațional al lingvisticii (generale, descriptive) înseși, el nu doar că e imposibil de clarificat fără o teorie prealabilă a limbajului – dar chiar și această teorie e asistată, în constituirea ei, dintr-un palier superior, de presupuziții ținând de filosofia limbajului¹⁵:

¹⁴ Cf. Coșeriu, 1973/2000, p. 78-80.

¹⁵ Cu condiția ca aceasta să fie propriu-zis filosofie a limbajului, discurs despre *quid*-ul *quid*-ului obiectului limbaj, iar nu simplă speculație filosofică făcută fără aplecare asupra modurilor esențiale în care limbajul însuși se ‘dă’ – se constituie și funcționează: „[...] teoriile limbajului dezvoltate de către nelingviști (psihologi, logicieni, etnologi, teoreticieni ai literaturii, cercetători în domeniul semioticii etc., chiar și de filosofi) pot conține idei și intuiții strălucite, însă, cu rare excepții, ele se dovedesc în ansamblu nesatisfăcătoare, contribuind la difuzarea în cadrul ideologiei curente a unor idei false, a unor abordări unilaterale și a unor inexactități empirice” (Coșeriu, 1973/2000, p. 43).

„Există [...] și o știință la alt nivel, o știință care își pune întrebări cu privire la *esența esenței*, la *quid-ul quid-ului*. Aceasta este *filosofia*. Deci, după ce s-a stabilit o știință a generalului, esența, modul general de a fi al unui tip de obiecte (modul general de a fi al limbilor) se întreabă și care este principiul, esența, justificarea acestui mod de a fi particular. [...] Ajungem astfel la primele principii ale fiecărui mod de a fi. În privința limbajului, problema filosofică [...] este, deci, problema acelei esențe a esenței, care nu poate fi determinată decât prin această *reductio* la principii, la motivarea originară, adică la întrebarea: «De ce există limbajul?», în delimitare față de alte tipuri de obiecte care se află în atingere cu limbajul, care prezintă și ele anumite trăsături comune cu cele ale limbajului. Acestea pot fi: arta, care se prezintă ca expresivitate, asemenea limbajului; activitatea practică, [una] care poate întrebuința și întrebuințează limbajul ca instrument; sau gândirea rațională, care nu este posibilă fără limbaj” (Coșeriu, 1994, p. 8-9).

Or, întorcându-ne aici la ‘răsturnările’ de viziune fără de care spuneam că lingvistica integrală este ininteligibilă, vom afirma că, în esență, *două* nume uriașe ale istoriei filosofiei limbajului sunt cele cărora Coșeriu le atribuie o influență decisivă¹⁶ asupra propriei lui concepții: e vorba despre Aristotel și Wilhelm von Humboldt.

Dacă asupra ideii aristoteliene a preeminenței *logos-ului semantikos* asupra tipurilor derivate ale *logos-ului apophantikos*, *pragmatikos*, *poietikos* vom reveni ceva mai jos, e obligatoriu să pomenim aici ideile humboldtjene privitoare la ceea ce azi am numi *răsturnare și relativitate lingvistică*:

„Activitatea subiectivă [este cea care] dă formă unui obiect în gândire. Căci nu există nici măcar un singur tip de reprezentare care să poată fi considerat drept pura receptare a unui obiect deja dat. Activitatea simțurilor trebuie să aibă o legătură sintetică cu acțiunea internă a spiritului. Din această legătură se smulge reprezentarea, care, prin raportare la energia subiectivă, devine obiect și se reîntoarce la originea ei, oferindu-se spre a fi percepută sub o formă nouă. Aici se vedește rolul indispensabil al limbii: în ea se desfășoară dubla mișcare a tensiunii spirituale, care își găsește calea spre exterior printre buze și se reîntoarce la ureche sub forma a ceea ce a produs. Reprezentarea se vede astfel transpusă în obiectivitate fără a fi, prin aceasta, sustrasă subiectivității. O astfel de operație este privilegiul exclusiv al limbii; și, fără această transpunere neîncetată care, manifestă în rostire sau chiar implicită, efectuează trecerea de la subiectivitate la obiectivitate, cu reîntoarcere la subiect, e imposibil să dăm socoteală de formarea conceptului și, în general, de orice gândire veritabilă” (Humboldt, 1835, p. 194).

¹⁶ Știm cu toții că extensia cunoașterii istorice coșeriene în domeniile teoriei și filosofiei limbajului este uriașă (vezi principiul însuși numit *al tradiției* în Coșeriu, 1992, p. 14). Totuși, din multitudinea de autori cărora lingvistul român le atribuie credit în diferite chestiuni mai mult sau mai puțin punctuale, aceștia doi se disting net: *logos semantikos*-ul aristotelian și răsturnarea/relativitatea/*energeia* lingvistică, așa cum le vede Humboldt, sunt punctele de ancorare axială a lingvisticii integrale în dimensiunea ei teoretică, institutivă.

„Diversitatea pe care ele [limbile, n.n.] o pun în evidență nu ține de sunete și semne; ea privește maniera însăși de a înțelege lumea. Acesta este principiul și scopul ultim al cercetării lingvistice” (Humboldt, 1820, p. 88).

Pe scurt: limbajul (mai precis: limba) nu este ceva care acționează ulterior cunoașterii lumii și gândirii. Deci nu există niciodată – așa cum eram obișnuiți să credem – o cunoaștere (perceptivă + reprezentativă) a lucrurilor în sine, urmată de o gândire (conceptualizantă + computațională) a structurii lumii și, abia în final și în mod secundar, de o comunicare (pură transmitere de informație – aceasta din urmă structurată fără participarea limbii) de la un individ la altul. Ci limba (care este deja depozitarul intersubiectivității și reprezintă forma istorică a alterității) intervine pe chiar traseul pe care eram obișnuiți a-l considera perceptiv-conceptualizant, ea *oferind structurile primare* (semnificatele ca valori, cum le va numi Saussure) *pe baza cărora înțelegem/ ne reprezentăm* (mai precis: proiectăm printr-o serie neîntreruptă de acte sintetice) *realitatea*.

Recunoaștem în această concepție răsturnarea kantiană (lumea fenomenelor, singura accesibilă rațiunii teoretice, nu există decât fiindcă există un subiect; acesta dă obiectitate obiectelor, pe baza unor acte repetate de sinteza intelectuală operată asupra datelor intuitive¹⁷), completată în mod esențial de o critică a ideii că ar exista un sistem conceptual universal, identic pentru toate ființele umane. Simplificând foarte mult, am putea spune: răsturnarea humboldtiană = răsturnarea kantiană + relativitatea lingvistică (recunoașterea rolului limbilor istorice). Humboldt pleacă de la o evidență: conținuturile mentale intuitive (ca semnificate), schemele imagistice pe baza cărora se structurează gândirea și realitatea sunt diferite de la o limbă la alta. Aceasta înseamnă că nu trebuie plecat de la presupunerea existenței de concepte universale, ci întotdeauna de la studiul limbilor în specificitatea lor. În termenii de mai târziu ai lui Coșeriu, orice activitate lingvistică ‘pleacă’ din domeniul idiomaticului, se fundează pe semnificate; cu alte cuvinte, *orice designare este o resemnificare a lumii*.

***Logos semantikos* sau despre funcția semnificativă**

Încă de foarte devreme (1952), Eugeniu Coșeriu afirmă (chiar dacă terminologia¹⁸ nu este, deocamdată, cea care urma să devină emblematică pentru

¹⁷ Cum excelent expune esența doctrinei kantiene Hersch, p. 184.

¹⁸ E invocată aici (cf. Coșeriu, 1952, p. 79) o subdistincție operată de F. Kainz, în interiorul *Darstellung*-ului bühlerian, între *Darstellung* propriu-zis (reprezentare) și *Bericht* (informație). Prima dintre aceste două funcții coincide cu natura cognitivă a limbajului (cf. Coșeriu, 1952, p. 73) și e o funcție de structurare semnificațională neorientată exterior acestuia (vezi, pentru o explicitare amănunțită, și Vîlcu, 1998); cealaltă e o funcție ulterioară, secundară, care nu mai are un rol constitutiv. Tot aici se spune: „Trebuie să ne amintim că distincția celor trei funcții [funcții

integralismul lingvistic) că funcția fundamentală a limbajului¹⁹ nu poate fi stabilită prin relaționarea acestuia la ceva din afara lui – așa cum procedase, spre exemplu, Bühler –, ci trebuie să fie una *constitutivă*, în raport cu care toate celelalte funcții pe care le-am putea identifica sunt ulterioare. Pentru ca să ‘trimită’ la ceva din afara lui, limbajul trebuie mai întâi *să fie*; deci asupra a ceea ce face limbajul să fie (limbaj)²⁰ trebuie concentrată atenția noastră.

După cum bine se știe, în concepția integralistă, această funcție constitutivă este *funcția semnificativă*²¹ sau *creația de semnificați*. *Telos*-ul limbajului nu trebuie să fie și nu poate fi situat în afara limbajului însuși. Ca obiect cultural, edificat prin activitatea liberă a omului, limbajul este potențial infinit; esența lui este aristoteliana *energeia* (humboldtiana *Tätigkeit*)²². El creează în mod continuu conținuturi care sunt din principiu independente și primare în raport cu conținuturile subiective, mundane – extralingvistice, în sensul în care ne-am obișnuit să utilizăm acest termen²³. Cu alte cuvinte, el creează continuu semnificați.

Limbajul este *logos semantikos* în sensul aristotelian²⁴ al termenului, și, ca atare, el este insensibil la probele apofantice, pragmatice sau chiar ‘poetice’²⁵ ale funcționării sale. Orice abordare a limbajului prin prisma acestor determinări ulterioare excede sfera lingvisticii²⁶, dat fiind că ea nu mai privește limbajul în specificitatea lui ireductibilă, ci operează regretabile (și de cele mai multe ori inconștiente) parțializări ale obiectului. Or, proba cea mai gravă de abatere de la cerințele științificității o reprezintă tocmai nerespectarea principiului obiectivității.

secundare, derivate – *informare, exteriorizare, apelare*, așa cum apar ele după ce am izolat funcția (primară) de reprezentare, n.n.], pe lângă că e convențională și posibilă doar până la un punct, e ulterioară manifestării creației, care caracterizează activitatea lingvistică în integralitatea ei” (Coseriu, 1952, p. 79).

¹⁹ Avem aici răspunsul lingvistului român la întrebarea privitoare la esența esenței fenomenului lingvistic; ideea funcției semnificative, împreună cu trihotomia planurilor limbajului, reprezintă fundamentarea teoretică asumat *coșeriană* a lingvisticii ca știință a culturii.

²⁰ Pe de o parte, limbajul are, mai bine spus, *este semnificat* (Coseriu, 1967, p. 37); pe de alta, el este *activitate creatoare, energeia* în sens aristotelian-humboldtian (Coseriu, 1968, p. 21). Acestea două, după cum se știe, sunt ‘componentele’ funcției semnificative.

²¹ Coseriu, 1968, p. 23.

²² Humboldt, 1835, p. 183; vezi și Trabant, 1990/1999, p. 37.

²³ Sens care, în urma ‘răsturnării lingvistice’, ni se dezvăluie a fi îndeajuns de naiv. Propriuzis, nu avem de-a face niciodată cu un obiect sau un subiect în sine, ci doar cu ele așa cum le vedem prin ‘organul formativ al gândirii’ – prin limbaj și conținuturile lui istorice, semnificații.

²⁴ Pentru o excelentă explicitare a acestei proveniențe, vezi Munteanu, p. 75-76.

²⁵ *Logos*-ul *poetikos* este, desigur, desfășurarea *semantikos*-ului în dimensiunea lui maximală, de către un subiect neîngrădit de *alteritate*. Dar în analiza științifică a limbajului însuși ne este interzis să ignorăm această dimensiune.

²⁶ Vezi, *infra*, nota de subsol citată de noi din Coseriu, 1955, p. 287.

Semnificat – designat: primul raport semiotic ²⁷

Atunci când subliniază (încă de foarte devreme, așa cum am văzut) natura cognitivă a limbajului, Coșeriu atrage atenția asupra faptului că nu trebuie să înțelegem *cogniția* în sensul ei logic, ci în sens *lingvistic*²⁸. Precizarea diferenței între cele două tipuri de cunoaștere, mai exact explicitarea a ceea ce înseamnă a îndeplini o activitate cognitivă *fără a părăsi teritoriul logos-ului semantikos* reprezintă sarcina principală a articolului de față.

Luăm ca punct de pornire modul în care lingvistul român definește 1) ansamblul de operații fundamentale ce duc de la semnificate la designate, i.e. *determinarea*; 2) operația primară apartenență acestui ansamblu, *actualizarea*:

„Corespund domeniului ‘determinării’ toate acele operațiuni care, în limbaj ca activitate, sunt îndeplinite *pentru a spune ceva despre ceva cu semnele limbii*, cu alte cuvinte pentru ‘a actualiza’ și a direcționa către realitatea concretă un semn ‘virtual’ (aparținând ‘limbii’) sau pentru a delimita, preciza și orienta referința unui semn (virtual sau actual)” (Cosseriu, 1955, p. 291).

„Operațiunea determinativă fundamentală – și în mod ideal primară – este, fără îndoială, actualizarea. Substantivele ce fac parte din cunoașterea lingvistică nu sunt ‘actuale’, ci ‘virtuale’, nu semnifică ‘obiecte’, ci ‘concepte’. Ca aparținând limbajului *katà dynamin* un substantiv numește un concept (care este tocmai semnificatul virtual al substantivului însuși) și doar în mod potențial designează toate obiectele care cad sub acest concept. Numai în vorbire, un substantiv poate denota obiecte. Cu alte cuvinte, un substantiv considerat în afara activității lingvistice este întotdeauna un nume al unei ‘esențe’, al unei ‘ființe’, al unei identități – care poate fi identitate aparținând unor obiecte variate (reale, posibile sau eventuale), în cazul substantivelor comune, sau ‘identitate a unui obiect cu el însuși’ (identitate istorică), în cazul numelor proprii; el nu se referă la ipseități, dat fiind că pentru aceasta e necesar un act concret de referință. Pentru a transforma cunoașterea lingvistică în vorbire – pentru a spune ceva despre ceva cu ajutorul substantivelor – este, așadar, necesar a dirija semnele respective către obiecte, transformând designarea potențială în designare reală (denotare). Desigur, ‘a actualiza’ un substantiv înseamnă tocmai această orientare a unui semn conceptual către domeniul obiectelor. Sau, mai exact, actualizarea este operația prin intermediul căreia semnificatul nominal [substantival] este transferat de la ‘esență’ (identitate) la ‘existență’ (ipseitate), și prin care numele unei ‘ființe’ (de exemplu, om) devine denotare a unui ‘existent’ (de exemplu, omul), a unui ‘existențial’ căruia i se atribuie identitatea semnificată prin actul însuși al denotării. E vorba,

²⁷ Privitor la diferențierea între primul și cel de-al doilea raport semiotic, vezi Cosseriu, 1981/1997, p. 75-76.

²⁸ Cosseriu, 1952, p. 73.

așadar, de integrarea primară între un ‘a cunoaște’ actual și un ‘a ști’ anterior, care se manifestă în denotare, între ceea ce e cunoscut și numele a ceea ce e știut” (Coseriu, 1955, p. 293-294).

Principala chestiune pe care dorim s-o clarificăm e următoarea: trebuie înțeles universul obiectual înspre care se orientează designarea drept univers al obiectelor *reale*, înțese aici ca obiecte existente *în mod natural, independent de existența și cogniția omului ca ființă-în-lingvaj?*

Multe dintre formulările coșeriene de aici pot induce în eroare, dacă nu cunoaștem fundalul epistemologic al lingvisticii integrale (mai cu seamă, asumarea mai sus-menționatei răsturnări humboldtiene²⁹). Dar două dintre notele de subsol (cu nr. 11 și 24) din *Determinación y entorno* ne atrag atenția că noțiunile înseși de *real, obiectual* au aici un înțeles diferit față de cel pe care îl acceptăm, în mod obișnuit, la modul necritic³⁰, atunci când le echivalăm cu *existent în mod independent de subiect*:

„Rămân în afara limbajului propriu-zis – și, în consecință, în afara lingvisticii – atât ‘capacitatea de a vorbi’ condiționată fiziologic și psihic (‘facultatea vorbirii’), cât și ‘impulsul expresiv’ ca text în calitate de realizare de valori (practice, logice sau fantastice). Lingvistica se ocupă doar de limbaj ca atare, cu alte cuvinte de ceea ce Aristotel numea ‘logos semantikos’” (Coseriu, 1955, p. 287).

„Trebuie să se înțeleagă că ‘obiectele’ despre care se vorbește sunt obiectele ca semnificate (‘intenționale’ sau ‘existențiale’), cărora nu e necesar să le corespundă obiecte ‘existente’ în mod natural. Distincția între obiect ‘intențional’ și obiect empiric ‘real’ nu este relevantă din punct de vedere lingvistic” (Coseriu, 1955, p. 294).

Un alt argument în favoarea reinterpretării noțiunilor mai sus-menționate poate proveni dintr-un studiu coșerian probabil mai puțin cunoscut, dar care în opinia noastră prezintă o importanță crucială în lămurirea problemelor pe care tocmai le-am ridicat. E vorba despre *Logica limbajului și logica gramaticii*. Aici, după ce operează distincția între *logica Ia (logica în general* sau ansamblul de principii și modalități ale gândirii – ale oricărui tip de gândire) și *logica Ib (logica în particular* sau ansamblul de principii și modalități formale ale gândirii raționale și obiectuale, ale gândirii ce se referă la realitatea considerată în obiectivitatea ei), Coșeriu afirmă următoarele:

²⁹ Care răsturnare, la rândul ei, o presupune pe cea kantiană, astfel încât e cu neputință să vorbim despre lucrurile-în-sine, iar obiectivitatea a ceea ce cunoaștem e, în fapt, conferită de eu prin sinteza intelectuală. Aceasta este teza fundamentală pe care am încercat s-o argumentăm (aducând în discuție și idei ale structuralismului, pe de o parte, ale fenomenologiei husserliene, pe de alta) în Vîlcu, 2001.

³⁰ Vezi, spre exemplu, definiția lui Peirce: „Realul, așadar, este cel la care duc în cele din urmă informația și raționarea și care, de aceea, este independent de capriciile mele sau ale dumneavoastră” (Peirce, p. 103).

„Vorbirea în general, activitatea de vorbire considerată în planul universal și în mod independent de cutare sau cutare limbă, se realizează în mod normal în acord cu o tehnică universală ce poate fi numită *competență elocuțională* [*‘saber elocucional’*]. Această tehnică implică o serie de norme de conformitate a expresiei cu anumite reguli logice de ‘coerență’ – în particular, norme de legătură apropiată, de noncontradicție și de nontautologie – care în principiu, cu excepția unor cazuri de suspendare ‘istorică’ sau intențională, sunt valide pentru orice discurs, în orice limbă” (Coseriu, 1976, p. 20).

„În schimb, ‘vorbirea în general’ e indeterminată din punctul de vedere al logicii apofantice, dat fiind că, privită în mod independent față de *principium individuationis* al discursurilor particulare, nu e nici adevărată nici falsă” (Coseriu, 1976, p. 23).

Ultimele pasaje pe care le-am citat conțin un răspuns inerent problemei enunțate mai sus: obiectele cogniției lingvistice sunt obiectele ca semnificate (acest cuvânt nu trebuie, firește, interpretat aici ca substantiv – *semnificatul* saussureian; ci ca participiu al verbului *a semnifica*), obiectele așa cum devin ele ‘vizibile’ prin intermediul ansamblului-structurant-cognitiv³¹ specific limbii istorice în care gândim. Iată de ce, dacă ar trebui să oferim o definiție pentru ceea ce lingvistica integrală numește *designat*, am fi nevoiți să spunem că acesta reprezintă 1) un obiect existent în realitate și la care facem trimitere prin intermediul semnificatului (semnificațiilor), sau 2) un obiect proiectat ca real cu mijloacele limbajului, prin intermediul semnificatului (semnificațiilor). Mai mult decât atât: dat fiind că orice act de designare pleacă de la semnificați³² (chiar și actele care nu presupun rostirea efectivă a nici unui cuvânt³³), trebuie spus că propriu-zis *obiectele ‘ficionale’* (vrând să spunem prin aceasta: făcute să existe ca atare de actul lingvistic³⁴) *sunt cele primare*³⁵ atunci când e vorba de cogniția lingvistică³⁶.

³¹ În acest sens am putea interpreta insistența lui Eugen Munteanu asupra ideii coșeriene potrivit căreia limba este o formă alcătuitoare de substanțe (*eine Gestaltungsform von Substanzen*) – *op. cit.*, p. 75.

³² Designarea e o posibilitate a limbajului fundată pe semnificație – Coseriu, 1968, p. 28; semnificatul e categoria fundamentală a lingvisticului – Coseriu, 1967, p. 39; vezi, de asemenea, Munteanu, p. 77.

³³ Prin faptul că solicită *gândirea* și că aceasta se desfășoară prin semnificați, orice act cognitiv sau comunicațional, de ex. simpla observare a unui ‘fapt’ natural sau reacția la un simplu gest, solicită o interpretare ce pornește din *idiomatic*, în sensul trihotomiei coșeriene.

³⁴ Aceasta semnaleză diferența de esență între ceea ce lingvistica integrală numește *designat* și ceea ce orientările pozitivistice sau pragmatiste numesc *referent*. Designatul e un *obiect real* (de fapt singurul) al limbajului, *independent* de existența unui atare obiect în vreo lume alta decât cea configurată de însăși activitatea lingvistică aflată în curs.

³⁵ Nu e deloc întâmplător că, după ce introduce conceptul de *intuiție eidetică* (fundament teoretic al oricărei posibile fenomenologii), Husserl asociază această capacitate de a deține o donare esențială, nemediată a obiectului cu ideea că acest obiect e unul ficțional (vezi paragraful 4 din *Ideii pentru o fenomenologie pură...: Viziunea esenței și imaginația. Cunoașterea esenței este independentă de orice cunoaștere ce ne îndreaptă asupra faptelor* – Husserl, 1913/1950, p. 24-25).

Devin, acum, evidente, cele două teze ce constituie nucleul prezentei noastre intervenții:

1) planul universal al limbajului, așa cum trebuie el înțeles dacă vrem să rămânem fideli lingvisticii integrale, este ca atare indiferent (în egală măsură cu cel idiomatic, și chiar cu cel textual, atâta vreme cât textul nu iese din domeniul lingvisticului propriu-zis) la o testare apofantică.

2) designatul poate fi cel mai bine definit drept *obiect intențional*, în sensul consacrat de fenomenologia husserliană³⁷, i.e. obiectul *așa cum îl configurează un act de vizare semnificativă*, în mod absolut independent de chestiunea existenței vreunui dat exterior corespondent³⁸.

Numai în lumina acestei interpretări pot fi înțelese fără a săvârși grave erori distincțiile menționate de Eugeniu Coșeriu între semnificat și designat: primul este conținutul specific planului idiomatic, celălalt ține de planul universal; semnificatul reprezintă, așadar, un conținut *virtual*, apartenent, ca imagine mentală, limbii; în schimb designatul e un conținut *actual* sau real³⁹ al vorbirii – un obiect al lumii pe care o configurăm prin limbaj. Semnificatul e *conceptual*; designatul e *obiectiv*; în fine, semnificatul e *universal* (el reprezintă „modelul de posibilitate infinită a unui obiect”), pe când designatul este *particular*⁴⁰.

De asemenea, numai în lumina acestei înțelegeri vom putea schița, ceva mai jos, o soluție pentru unul din aparentele paradexe ale teoriei integraliste: cum e posibil ca planului *universal* al limbajului să-i corespundă drept conținuturi specifice obiecte *particulare*, cum sunt designatele?

Până la a încerca însă să oferim o ieșire din această dilemă (în realitate nu atât de greu de soluționat), mai sunt de lămurit două chestiuni ce țin de utilizarea în vorbire a cunoașterii lucrurilor, componentă a competenței elocutionale⁴¹.

³⁶ Mulțumim pentru această sugestie colegei noastre Emma Tămăianu, care a remarcat, în cadrul unei discuții științifice, că teama noastră de a nu fi prea radicali (speranța de a-i obișnui pe lingviști că obiectele ficționale au același statut semnificativ ca și cele așa-zis reale) ne împiedică, de data aceasta, să spunem lucrurile, în spiritul îndemnului coșerian, ‘așa cum sunt’ (adică insistând asupra preeminenței semnificației asupra distincției dintre adevărat și fals, ceea ce impune în mod paradoxal faptul că, într-un anumit sens, orice obiect al cogniției este, de fiecare dată, mai întâi un obiect ficțional, un proiect obiectual provenit din actul nostru semnificativ).

³⁷ Așa cum e el definit, de ex., în § 47 al *Meditațiilor carteziene*, paragraf ce poartă un titlu grăitor: *Obiectul intențional aparține sferei monadice și pe deplin concrete a ego-ului. Transcendența imanentă și lumea primordială* – Husserl 1931 / 1994, p. 138-139.

³⁸ Tocmai punerea între paranteze a acestei chestiuni constituie celebra *epoché* transcendențială, punctul de pornire al fenomenologiei.

³⁹ *Actual* înseamnă, evident, aici: apartenent (inerent) actului lingvistic, constituit ca atare de acest act. Pe de altă parte, singura realitate a limbajului este vorbirea, și singurul conținut totodată real și intersubiectiv e designatul. Semnificatul e intersubiectiv, dar este doar potențial; sensul e actual, dar nu mai este intersubiectiv.

⁴⁰ Cf., de ex., Coseriu, 1967, p. 41; vezi, de asemenea, Munteanu, p. 76-77.

⁴¹ Vezi, de ex. Coseriu, 1988/1992, p. 114-135.

Chestiunea cadrului [*entornos*]: o chestiune ‘de direcție’

Dacă orice designare e, în mod fundamental, rezultatul actualizării/determinării, deci o trecere de la potența semnificatului la actualitatea configurării unui obiect imaginar, nu e mai puțin adevărat că vorbitorul poate folosi *ca material* al actului său de designare și *cadrele*⁴². E, însă, extrem de important să înțelegem corect în ce direcție – dacă putem spune astfel – ‘merge’ operația de designare: *ea pleacă întotdeauna de la semnificați*. Chiar când nu doresc altceva decât să ‘exprim’, să ‘denumesc’, să mă refer la un obiect extern, preexistent actului meu discursiv, designarea nu (poate) face altceva decât să construiască un proiect obiectual (*designat*); abia la nivelul sensului (și adăugând determinării primare *semantice* a limbajului determinarea ulterioară *logos apophantikos*) pot afirma coincidența între designatul produs de actul meu și referentul real.

Tot astfel, cadrele nu reprezintă un sistem de referință externă pentru actul lingvistic, ci *ele sunt ‘preluate’ de mișcarea internă a acestuia și devin instrumente ale funcției designative*. Așadar, utilizarea cadrelor, așa cum o explicitează Coșeriu, nu ține de pragmatica lingvistică, în măsura în care ea nu reprezintă o adevărată a discursului la o situație de un tip sau altul – ci, *dimpotrivă*, o adaptare a situației, a circumstanțelor (stricte sau largi, mundane sau discursive) la ceea ce vrea să spună actul lingvistic respectiv. Ea ține, deci, ca și actualizarea, în mod exclusiv de *logos semantikos*. Diferențierea *apophantikos/pragmatikos/poietikos* nu se situează la nivelul universal, ci ea poate surveni doar în text, și chiar și aici, ulterior unui ‘moment’ textual de pură semanticitate⁴³.

O problemă aparent ‘spinoasă’ a lingvisticii elocutionale

Nu putem încheia prezenta abordare fără a menționa două aparente dificultăți (dacă nu chiar contradicții) în abordarea teoretică integralistă a planului universal al limbajului.

Prima dintre ele s-ar putea enunța – pe scurt – astfel: *dacă orice ‘cunoaștere’ e, în fapt, constituire a obiectului-ca-designat, cum de putem vorbi despre o cunoaștere generală a lucrurilor*⁴⁴ *ca fundal necesar al oricărei activități de vorbire?*

Fapt este că, în domeniul activității lingvistice, trebuie să ținem cont mereu de evidența pe care Jacques Derrida o consemna prin inspirata sa formulă: *tout a*

⁴² Cf. Coșeriu, 1955, p. 297.

⁴³ Cu alte cuvinte, deși reprezintă dimensiunea ‘orientată spre lume’ a activității lingvistice, planul universal nu presupune cătuși de puțin vreo funcție referențială. O astfel de funcție poate fi exercitată ca atare doar în texte – ca angajare explicită a vorbitorului, în situații determinate, față de realitatea extralingvistică. Dar o astfel de angajare depășește *logos-ul semantikos*, adăugându-i o dimensiune *apofantică*, fapt care, ca atare, nu mai ține de aria investigațională a lingvisticii.

⁴⁴ Cf., de ex., Coșeriu, 1988/1992, p. 114 și urm.

*déjà toujours commencée*⁴⁵. Ca act al libertății, fiecui act lingvistic trebuie, desigur, să poată fi considerat un act de constituire transcendențială⁴⁶ care își produce propriul obiect (i.e. propriile designate, ca obiecte intenționale). Dar nu trebuie să uităm niciodată că libertatea e limitată, istoric, de dimensiunea de alteritate a limbajului – că deci activitatea în limbaj nu e creație propriu-zisă, ci doar transformare.

În plus, competența lingvistică a individului (la toate cele trei niveluri ale sale, deci și ca ‘*saber elocucional*’) e o *cunoaștere tehnică*⁴⁷, o *cognitio clara distincta inadaequata*⁴⁸: vorbitorul știe *cum* să ‘facă’ limbaj, fără a ști cu precizie *de ce*, în cutare sau cutare situație, face *astfel*. Opinia noastră este că, în plan universal, locutorul produce în fiecare clipă lumea (resemnificată, designațională a) discursului său, *fără să știe că* [el este cel care] *o face*. Devine astfel posibil ca fiecare act de vorbire să se instaleze într-o lume, să se bazeze pe o cunoaștere prealabilă a acesteia și să se raporteze la ea. Aceasta înseamnă: pentru fiecare dintre noi, atunci când ne angajăm în cogniție sau comunicare, *există un fundal mundan cu funcție întemeietoare și care trebuie să rămână nechestionat, ca ‘lumea-așa-cum-o-știm-deja*⁴⁹.

Cercetarea noastră științifică⁵⁰ a funcționării limbajului nu trebuie însă să uite că: pe de o parte, această lume însăși ne apare ca atare fiindcă o formalizare anterioară *prin limbaj* a constituit-o; pe de altă parte, actul de vorbire însuși operează o *deschidere*, înființează un *unghi* în lumina căruia obiectele, chiar provenite din lume, suferă o resemnificare (ceea ce înseamnă, în fiecare caz, o reîntemeiere a lor ca designate). Operația perpetuă, specifică limbajului, de resemnificare/redesignare constituie obiectele gândirii sau ale comunicării (deci ale fiecărui act lingvistic în parte), lăsând neatins ‘restul’ sferei mundane.

⁴⁵ În realitate, această formulă derridiană nu face decât să reia critica lui Heidegger la adresa fenomenologiei transcendente de ‘rit’ husserlian: ființa umană nu survine, de fapt, nicicând într-un *neant* pe care ar trebui să-l umple cu activitatea sa constituantă, transformându-l în *lume*. Ci ea survine *în istoricitate ca ansamblu presemnificativ* [Heidegger vorbește despre *die Geworfenheit, starea-de-aruncare*], cu alte cuvinte ea apare de la început împreună cu lumea sa, pe care totuși nu încetează s-o (re)constituie sintetic de la un capăt la celălalt al existenței sale.

⁴⁶ În acest sens considerăm fenomenologia husserliană drept cadrul cel mai potrivit de abordare teoretică a planului universal al limbajului.

⁴⁷ Coseriu, 1988/1992, p. 229.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 231-233.

⁴⁹ Vorbitorul știe că se află într-o lume și știe să vorbească ‘despre’ și ‘pe baza’ acestei lumi, fără a avea habar că el este ‘autorul’ sintezei obiectuale, sorgintea transcendențială și principiul de coerență al lumii. În utilizarea cadrelor, spre exemplu, el lucrează ca și cu semnificatele, luându-le în valoarea lor sincronică, nechestionată: nu îl interesează proveniența, originea mundaneității, ci funcția ei actuală – capacitatea ei de a oferi un fundament pentru discurs, pentru cogniție și acțiune.

⁵⁰ Ca o cunoaștere nu doar sigură tehnic, ci și justificată reflexiv: *cognitio clara distincta inadaequata* – cf. Coseriu, 1988/1992, p. 233.

O a doua problemă ‘spinoasă’

Revenim, finalmente, la întrebarea formulată ceva mai sus: *de ce tocmai niște conținuturi particulare cum sunt designatele sunt cele care aparțin, definitiv, planului universal al limbajului?*

O soluționare a acestei dileme poate fi schițată din unghiul fenomenologiei transcendente. Orice obiect, susține Husserl, ne apare totodată ca dat individual și ca model al propriei posibilități infinite. În primul sens, el e un obiect particular; în cel de-al doilea, el apare dotat cu o dimensiune de universalitate. Conceptul central de la care pleacă fenomenologia este conceptul de *intuiție eidetică*⁵¹: pe lângă experiența senzorială a obiectelor, experiență întotdeauna incompletă, ‘orizontică’⁵², subiectul meu poate avea o experiență nemediată a esenței⁵³ manifestate în chiar obiectul respectiv. Contrar lui Kant, care credea că Intuiția și Intellectul colaborează fără să se amestece⁵⁴ (situând schematismul transcendent sub legislația conceptelor⁵⁵ și vorbind, oricum, despre misterul impenetrabil al imaginației transcendente⁵⁶), ‘părintele fenomenologiei’ crede că la fiecare întâlnire cu un obiect noi am avea de-a face, de fapt, cu două întâlniri simultan: una empirică, mereu incompletă, și una *eidetică*, în care nu am vedea aspecte izolate, mereu parțiale ale obiectului însuși, ci obiectul-ca-un-anumit-tip-de-obiect, ca respectiva identitate sau respectiva esență; în copacul prezent noi am vedea, mai degrabă decât individul (care, tocmai, nu poate fi smuls caracterului incomplet, orizontic al apariției sale decât subsumându-l unui *eidōs*), modelul de posibilitate al tuturor membrilor speciei. Dacă la Kant se manifesta un inalienabil, definitiv dualism între ceea ce mi se dă (în Intuiție) și ceea ce fac (prin Intellect), între obiect și subiect, în fenomenologie avem de-a face cu un monism intențional: obiectele nu sunt niciodată altele decât cele pe care le constituie eu prin actul meu de vizare.

Personal, nu credem în existența reală a unei intuiții eidetice și preferăm atât monismului fenomenologic, cât și dualismului de tip kantian, concepția triadică potrivit căreia subiectul, obiectul și limbajul-ca-semnificat sunt cei trei agenți ontologici ce constituie fenomenalitatea printr-o continuă interacțiune⁵⁷.

⁵¹ „Esența [*Eidos*] este un obiect [*Gegenstand*] de un tip nou. Tot astfel cum ceea ce se dă în intuiția individuală sau intuiția empirică este un obiect individual, ceea ce se dă în intuiția eidetică e o esență pură” – Husserl, 1913/1950, p. 21.

⁵² Cf. Husserl, 1913/1950, p. 21; idem, 1931/1994, p. 81.

⁵³ Cf. Husserl, 1913/1950, p. 17-18.

⁵⁴ „Aceste două facultăți sau capacități nu-și pot schimba funcțiile lor. Intellectul nu poate întui nimic, iar simțurile nu pot gândi nimic” – Kant, p. 96.

⁵⁵ „[...] sinteza transcendentă a imaginației [...] este un efect al intelectului asupra sensibilității” – Kant, p. 146.

⁵⁶ Cf. Kant, p. 172.

⁵⁷ În studiul din 2001 am dezvoltat această idee, pe care o considerăm specifică vârstei spirituale a postmodernității; tot acolo am menționat că ea fusese anunțată, anterior lui 1835, de Wilhelm von Humboldt, și am examinat modul cum, în doctrina coșeriană, ea apare ca trihotomie a planurilor limbajului și a conținuturilor aferente.

Totuși, considerăm că ideile husserliene pe care tocmai le-am expus ne pot oferi o primă înțelegere a designatului ca obiect particular de valoare universală. Fără îndoială, în calitate de dat *hic et nunc* constituit de actul lingvistic, designatul apare, istoric, ca un individ irepetabil. Însă, în calitate de obiect *ficțional* (obiect-așa-cum-îl-proiectează-discursul), sau mai exact *semnificativ*⁵⁸, el apare ca reprezentant existent al propriei sale ființe, posesia *acestei* ființe conferindu-i caracter de universalitate. Astfel trebuie interpretată, în opinia noastră, ideea coșeriană citată mai sus, potrivit căreia obiectele cogniției lingvistice sunt *obiectele ca semnificate*.

Câteva sublinieri și concluzii

Cu riscul asumat de a repeta lucruri explicitate mai sus, insistăm asupra ideilor fundamentale cărora le-am dedicat acest articol:

- ◆ termeni ca ‘real’, ‘actual’, chiar ‘extralingvistic’ nu trebuie interpretați, când ‘facem’ lingvistică *integrală*, în sensul de ‘existent în mod independent de activitatea lingvistică a subiectului vorbitor’;

- ◆ cogniția, în sens lingvistic, e mai degrabă activitate de constituire a unor obiecte *intenționale* în sensul fenomenologic al termenului;

- ◆ de aceea, designatul (și designarea, funcție definitivă a limbajului ca *logos semantikos* în plan universal) nu trebuie în nici un caz confundat(e) cu referentul (și referința, funcție eventuală, derivată, a limbajului ca *logos apophantikos/ pragmatikos*, în plan textual);

- ◆ actualizarea aduce semnificatele din planul limbii în cel al vorbirii, transformându-le în designate; operațiile ulterioare ale determinării se desfășoară nu prin raportare la vreo realitate în sens puternic ‘extralingvistică’, ci în interiorul *câmpului designativ înființat prin actualizare*; în fine, cadrele nu reprezintă nici ele un sistem de referință extralingvistică a actului de vorbire, ci doar un material pentru funcția designativă. Cu alte cuvinte: dacă totul, în planul universal al limbajului, este orientare spre a constitui o lume, totul se originează, în ultimă instanță, ca posibilitate, în planul *semnificatului*, în *idiomatic*;

- ◆ astfel, ideile – ținând de teoria prealabilă oricărei investigații faprice – de *răsturnare și relativitate* lingvistică sunt absolut de neocolit în efortul nostru de a practica o lingvistică *integrală* sau *coșeriană*, în sensul autentic al cuvântului.

⁵⁸ Nu trebuie scăpat din vedere că semnificatul este un universal posibil (deține universalitate *conceptuală* – cf. Coseriu, 1974, p. 151, 153) și potențial. Actualizarea lui ca designat ar duce, așadar, la apariția unui *universal conceptual actual*: atunci când ne închipuim că *realitatea* exclude sau anulează *posibilitatea*, nu facem, desigur, decât să comitem o greșală de logică, între acestea două neexistând o relație de contrarietate.

BIBLIOGRAFIE

- Borcilă, 1988 = Mircea Borcilă, *Eugenio Coseriu și orizonturile lingvisticii*, în „Echinox”, nr. 5, p. 1, 4-5.
- Borcilă, 2001 = Mircea Borcilă, *Început de drum în studiile integraliste*, în StUBB, seria Philologia, nr. 4, p. 3-14.
- Cassirer = Ernst Cassirer, *Eseu despre om. O introducere în filosofia culturii umane*, București, Editura Humanitas, 1994.
- Coseriu, 1952 = Eugenio Coseriu, *La creación metafórica en el lenguaje*, în Coseriu, 1977, p. 66-102.
- Coseriu, 1955 = Eugenio Coseriu, *Determinación y entorno. Dos problemas de una lingüística del hablar*, în Coseriu, 1962, p. 282-323.
- Coseriu, 1957 = Eugenio Coseriu, *Logicismo y antilogicismo en la gramática*, în Coseriu, 1962, p. 235-260.
- Coseriu, 1962 = Eugenio Coseriu, *Teoría del lenguaje y lingüística general. Cinco estudios*, Madrid, Editura Gredos.
- Coseriu, 1967 = Eugenio Coseriu, *El lenguaje y la comprensión de la existencia del hombre actual*, în Coșeriu, 1977, p. 34-64.
- Coseriu, 1968 = Eugenio Coseriu, *El hombre y su lenguaje*, în Coseriu, 1977, p. 13-33.
- Coșeriu, 1973/2000 = Eugeniu Coșeriu, *Lecții de lingvistică generală*, Chișinău, Editura Arc, 2000.
- Coseriu, 1974 = Eugenio Coseriu, *Los universales del lenguaje (y los otros)*, în Coseriu 1978, p. 148-205.
- Coseriu, 1976 = Eugenio Coseriu, *Lógica del lenguaje y lógica de la gramática*, în Coseriu, 1978, p. 15-49.
- Coseriu, 1977 = Eugenio Coseriu, *El hombre y su lenguaje. Estudios de teoría y metodología lingüística*, Madrid, Editura Gredos.
- Coseriu, 1978 = Eugenio Coseriu, *Gramática, semántica, universales. Estudios de lingüística funcional*, Madrid, Editura Gredos.
- Coseriu, 1981/1997 = Eugenio Coseriu, *Linguistica del testo. Introduzione a una ermeneutica del testo*, Roma, La Nuova Italia Scientifica, 1997.
- Coseriu, 1988/1992 = Eugenio Coseriu, *Competencia lingüística. Elementos de la teoría del hablar*, Madrid, Editura Gredos, 1992.
- Coșeriu, 1992 = Eugeniu Coșeriu, *Principiile lingvisticii ca știință a culturii*, în „Apostrof”, nr. II (30), p. 11, 14.
- Coșeriu, 1994 = Eugen Coșeriu, *Prelegeri și conferințe (1992 – 1993)*. Supliment al publicației „Anuar de lingvistică și istorie literară”, XXXIII, Iași.
- Coșeriu, 1996 = Eugeniu Coșeriu, *Lingvistica integrală* (interviu realizat de Nicolae Saramandu), București, Editura Fundației Culturale Române.
- Hersch = Jeanne Hersch, *Mirarea filosofică. Istoria filosofiei europene*, București, Editura Humanitas, 1994.
- Humboldt, 1820 = Wilhelm von Humboldt, *La recherche linguistique comparative*, în Humboldt, 1974, p. 65-96.
- Humboldt, 1835 = Wilhelm von Humboldt, *Introduction à l'oeuvre sur le kawi*, în Humboldt, 1974, p. 133-420.
- Humboldt, 1974 = Wilhelm von Humboldt, *Introduction à l'oeuvre sur le kawi et autres essais*, Paris, Editions du Seuil.
- Husserl, 1913/1950 = Edmund Husserl, *Idées directrices pour une phénoménologie*, Tome Ier, Paris, Editions Gallimard, 1950.
- Husserl, 1931/1994 = Edmund Husserl, *Meditații carteziene. O introducere în fenomenologie*, București, Editura Humanitas, 1994.

Husserl, 1935/1993 = Edmund Husserl, *Criza umanității europene și filosofia*, în idem, *Scrieri filosofice alese*, București, Editura Academiei Române, p. 199-230, 1993.

Kant = Immanuel Kant, *Critica rațiunii pure*, București, Editura IRI, 1994.

Munteanu = Eugen Munteanu, *Componenta aristotelică a gândirii lingvistice coșeriene*, în *Omul și limbajul său. Studia linguistica in honorem Eugenio Coseriu*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1991 – 1992.

Peirce = Charles Sanders Peirce, *Semnificație și acțiune*, București, Editura Humanitas, 1991.

Tămâianu = Emma Tămâianu, *Fundamentele tipologiei textuale. O abordare în lumina lingvisticii integrale*, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 2001.

Trabant, 1990/1999 = Jürgen Trabant, *Traditions de Humboldt*, Paris, Editions de la Maison des sciences de l'homme, 1999.

Vîlcu, 1998 = Cornel Vîlcu, *Logos semantikos, sau despre funcția semnificativă (I-II)*, în „Timpul”, Iași, nr. 3-4.

Vîlcu, 2001 = Cornel Vîlcu, *E. Coșeriu și răsturnarea lingvistică: o (nouă) deschidere spre postmodernitate*, în StUBB, seria Philologia, nr. 4, p. 117-128.

*Universitatea „Babeș-Bolyai”
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, str. Horea, 31*